

GOSPODARSKI OBJEKTI VEZANI UZ OVČARSTVO NA HRVATSKOM PRIMORJU

ALEKSEJ PAVLOVSKY
HRT
Prisavlje 3
HR-10000 Zagreb

UDK 39:72
Izvorni znanstveni članak
Original scientific paper
Primljeno: 8. 03. 2001.

Popratne gospodarske ovčarske objekte na primorskom kopnu možemo prema razmještaju podijeliti u dvije osnovne grupe: A) objekte za smještaj ovaca u blizini kuća (sela) i B) objekte za smještaj ljudi i ovaca (ili samo ovaca) na području sezonskih pašnjaka.

A Objekti prve grupe su štale pačetvorinastog tlocrta ranije rađene u suhozidu, a zatim i zidane, s krovom na dvije vode, nekad pokrivene slamom (još između dva rata), a danas crijepom (kupa kanalice). Svaka obitelj ima svoju *štalu*, smještenu u selu ili u blizini sela. U takvoj štali mogu biti smještene samo ovce, no tu može biti i druge stoke, odvojene pregradom. U Grižanama takvu zgradu zovu *senarica*; kvalitetnije je izrade, zidana. Na podu (na katu) je sjenik, a na tlu (prizemlju) štala.

U Velikim Munama razlikovali su noviju, zidanu štalu, od starijeg, primitivnijeg, slamom pokritog *dvora*, no oboje su imali istu funkciju – tu se držala sva stoka. Prije I. svj. rata u V. Munama i stambene kuće izgledale su poput *dvora*, bile su od suhozida, pokrivene slamom. 1944. godine selo su spalili Nijemci i odonda se dvori više ne pokrivaju slamom.

Posjetimo se da isti termin za objekt iste funkcije Ivo Jardas spominje u Kastavštini (vidi Pavlovsky, 2000).¹

U štali (dvoru) su ovce onaj dio godine kada nisu na transhumantnoj ispaši, a u nekim područjima i preko cijele godine, noću (konkretno, u Velim Munama, koje vjerovatno već od početka 20. stoljeća nikuda ne transhumiraju). Preko zime (tj. kada padne snijeg) ovce su danonoćno u štali, a dok nema snijega, samo preko noći (preko dana su na paši).

B Drugu grupu čine objekti za smještaj ljudi i ovaca na području sezonskih pašnjaka. Objekt za smještaj ljudi, ovčara, na području Učke, Kastavštine, Grobništine i Bakarštine jest *dvor*. Prema funkciji, isti tip objekta nalazimo i na Velebitu (ali Marković ne navodi da li i tamo taj objekt nazivaju dvorom). No, odmah treba objasniti i stanovitu razliku; Grobniština i Bakarština, kao i ovčari na Velebitu imaju posebnu zgradu za ljude i odvojeni tor za ovce, dok Učka, Kastavština i Grižane imaju objekte u kojima su i ljudi i blago pod istim krovom, bilo horizontalno, na istom nivou, bilo vertikalno, na različitim nivoima – ljudi na gornjem, a blago na donjem (npr. *dvorići* Zvoneća i *kućice* Grižana). Međutim, valja reći i to da je selo Vedež (Veprinština, Učka) svoje *dvori* koristilo individualno, nakon završetka zajedničke ispaše, dok se objekti tog tipa na ostalim dijelovima primorskog kopna (Poljane na Učki, Grobniština, Bakarština, Vinodol, Velebit) koriste upravo za vrijeme sezonske ispaše.

¹ Jardas, Kastavština, 273, 274.

Objekte koje su koristili ovčari Veprinštine, na Učki, pri sezonskoj ispaši, Jardas ne opisuje, već kaže samo da su postojali "ovčji dvori" od kojih su preostale još jedino ruševine, *merime*.²

Dvori Poljana bili su ranije malene prizemne jednodnostorne zgrade sagrađene u suhozidu, s krovom na jednu vodu, pokrivenim *paprtom* ili slamom. Unutra se nalazilo otvoreno ognjište. Ovce i ljudi noćili su ovdje zajedno, pod istim krovom, a prostor nije bio pregrađen. Danas obitelj iz Poljana (zaselak Menderi) koji drži ovce ima veći *dvor*, sagrađen na kosini, tako da se s JI strane ravno s tla ulazi na pod, *šufit*, gdje drže sijeno, a druge, SZ strane u manji prostor za ljude i veći za ovce, prizemno. Ranije su ta dva prostora bila samo pregrađena, ali kasnije je među njima podignut zid. Otvoreno ognjište zamijenio je štednjak na drva (ali na istom mjestu – na SI strani dvora). Krov je na dvije vode, pokriven limom (*pleh*). Dvor je položen u smjeru SI – JZ. S njegove SZ strane bočno je smješten ograđen, natkriven pačetvorinasti prostor, *kozara*, u kojem se ovce muzu i strižu. Grobniština, Bakarština, Hreljin i Velebit također imaju (nenatkrivene) torove za ovce; Grobniština – *mošuna*, Hreljin – *ograde*. Prisetimo se da Jardas također spominje kozaru u Kastavštini, kao ograđenu livadu na kojoj su po ljeti noćile ovce koje nisu otišle s ostalima u planinu.³ Isto značenje ima ta riječ i u Velim Munama; u periodu mužnje ovce su noćile svake noći na ograđenoj (pokošenoj) livadi drugog vlasnika, radi gnojenje (vjerovatno iz istog razloga i u Kastavštini). Međutim, istovremeno, *kozara* je u Munama naziv i za zajednički seoski tor za mužnju (što sve skupa iščezava već između dva svjetska rata).

Sam naziv *kozara* dakako upućuje na činjenicu da su se na ovom području u prošlosti morale uzgajati kože u većem broju, no sjećanje mojih kazivača to ne doseže. U njihovo doba (prva polovica 20. st.) kože su držali u neznčajnom broju, isključivo radi mlijeka i to većinom one kuće koje nisu držale ovce (ili bar ne puno ovaca).

Spomenuo sam *dvoriće* Zvoneća (Kastavština) i *kućice* Grižana (Vinodol) kao tip objekata koji se izgledom razlikuju od ostalih dvorova. Među njima bi se mogla povući stanovita paralela; u oba slučaja radi se o zgradama pačetvorinastog tlocrta na jedan pod. Na tlu (prizemlje) je blago, a na podu spavaju ljudi. Krov je dvije vode. Rađene su od kamena. Po izradi, kućice Grižana su razvijenije, zidane su (naveo sam već da su stanovnici Grižana graditelji). Kućice Grižana grade se pretežno na planini (cca 4 km od sela), mada su pojedinci imali kućice i na visoravni gdje su vodili ovce na jednodnevnu ispašu. Dvorići Zvoneća gradili su se na svega nekoliko kilometara od sela. Za pretpostaviti je da su tako u 19. st. izgledali i dvori u planini.

Na kraju, osvrnuo bih se na neminovni odnos imovinsko-pravne situacije i načina ovčarenja (što uključuje i samu gradnju objekata o kojima govorim). Pašnjaci na koje određeno selo izdiže svoju stoku u doba sezonske ispaše mogu biti vlasništvo samog sela (što je bio slučaj s pašnjacima Veprinštine), državno vlasništvo (dakle, komunalni pašnjaci) ili privatno vlasništvo nekog veleposjednika. Imovinsko-pravni odnos ovčara prema pašnjacima koje koriste uvjetuje da li će određena grupa dolaziti na iste pašnjake svake godine, ili neće, ovisno o tome da li će dobiti dozvolu vlasnika (privatnika ili države) tih pašnjaka i po kojoj cijeni (travarini, pašarini).

² Jardas, *Ovčarstvo na Lisini*, 214.

³ Jardas, *Kastavština*, 275.

O tome pak hoće li na iste pašnjake doći dogodne i idućih godina ovisi i to da li će na njima nešto izgraditi, jer posve je logično da se ovčarima ne isplati podizati nikakvu ozbiljniju zgradu na mjestu za koje nisu sigurni da će ikad ponovo posjetiti. Zbog toga na nekim dijelovima ovoga područja nisu ovčari niti gradili nastambe, već samo tor za ovce, a sami su noćili na otvorenome. Do današnjih dana to se zadržalo u Hreljinu. Praputnjak (Bakarština), koji je imao svoje šume, imao je tamo i svoje dvorove, ali Hreljin, koji je mogao napasati samo tamo gdje je šumarija dozvolila, a to je bilo svake godine na drugome mjestu, nije gradio ništa osim tora od granja i pruća – *ograde* (te ograde su s vremena na vrijeme tijekom sezonske ispaše pomicali, ali ne radi gnojenja, već da ovce ne bi neprekidno bile u kaljuži, koja se napravi od gnoja i zemlje). Odnedavno koriste obične šatore za kampiranje, no do tada noćilo se na otvorenome. Danas tako napasaju udruženi ovčari iz više mjesta Bakarštine i okolice, jer ih više ni u jednom od tih mjesta nema dovoljno da bi napasali odvojeno (dok je prije 2. svjetskoga rata Praputnjak imao svoje, a Hreljin svoje *čobane*).

Ni Grobniština još krajem 19. stoljeća nije na pašnjacima imala stambene objekte za ovčare, već su noćili pod vedrim nebom (koje nije uvijek bilo vedro), o čemu nas izvještava Dragutin Hirc. Prostor gdje su noćili s ovcama, muzli i radili sir zvali su *stan* (Hirc)⁴, odnosno *mogar* (Zdanovski)⁵. U 20. stoljeću, međutim, već su običavali sagraditi kakvu *kolebu* pored tora (*mošune*) s ovcama, među kojima Zdanovski razlikuje prenosne, s kosturom od debljih grana prekrivenim *ceradom*, te stalne, od debljih grana, pokrivene daskama ili tankim cjepanicama.⁶

Otoci Hrvatskoga primorja po tipovima ovčarskih gospodarskih objekata nisu ni približno tako ujednačeni kao primorsko kopno, pa bi sistematizacija pregleda tih objekata bila delikatan posao koji bi zahtijevao prije svega posvemašnje poznavanje svih varijanti oblika koji se javljaju na tom terenu, na svim njegovim lokalitetima. Naravno, u ovome trenutku ne mogu to učiniti, zato ću naprosto pokušati opisati postojeći materijal, uz okvirnu sistematizaciju.

Što se njihova razmještaja tiče, načelno se može zaključiti da se svi objekti sreću na samim pašnjacima i to na onima gdje se obavlja mužnja i striga, jer su zato ti objekti i namijenjeni. Izuzetak su štale koje osim na pašnjacima mogu biti smještene i unutar samoga sela, odnosno u njegovoj bližoj okolici.

Štalu namijenjenu smještaju isključivo ovaca srećemo na Krku, također i u Loparu na Rabu, pod nazivom *mošuna* (u Loparu taj objekt nazivaju *mošun*, ali istovremeno i *margar*, što drugdje nije slučaj). U Vrbniku i Dragi Baški ona se može nalaziti kako na komunalnome pašnjaku (gdje ovce u periodu mužnje bivaju zatvorene preko noći da budu na okupu za večernju i jutarnju mužnju), tako i u selu (tj. u Dragi Baški, dok u Vrbniku koji je grad, a ne selo, *mošuna* nema, već ga one obrubljuju izvana, dakle ima ih i tu, osim na komunalnome pasištu). Ove seoske mošune služe onima koji nemaju puno ovaca, pa ih napasaju u blizini, u istu svrhu kao što su onima koji su imali više ovaca služile *mošune na komunadi*. Također se za jakih zima tu može zakloniti ovce. Dakle, načelno uzevši, *mošuna* je zaklon (iz podataka koje iznosi Stanko Tomašić u svome tekstu, može se izračunati kako je prije 2. svjetskoga rata na području pasišta Drage Baške bilo 139 mošuna, dok ih je danas još svega 7).⁷

⁴ Hirc, 74.

⁵ Zdanovski, 113.

⁶ Isto.

⁷ Tomašić, Gornji Vrh, 46, 47.

Mošune Poljica smještene su, međutim, isključivo u selu ili njegovoj blizini, a ne na pašnjaku. U Loparu, *mošun/margar* može se nalaziti u selu, ali uglavnom bivaju razmješteni po komunalnom pasištu (*kantu*), na slijedeći način: neki mošuni podizani su od svojih vlasnika tik uz zajedničku *osiku*, dok su drugi smješteni u ograđenim privatnim *dolcima*, koji se također nalaze u *kantu*. Svrha im je otprilike kao i onima Vrbnika i Drage Baške; pojedinci su tu zatvarali ovce preko noći, a nekad ih se tu i striglo (danas u *osiki*).

Mošune Vrbnika i Drage Baške ne javljaju se na pašnjacima samostalno, već uvijek u cjelini s pastirskom kolibom i torom za ovce, eventualno i *šternom* (Vrbnik). Josip Antun Petris piše u svojim zabilješkama da je u njegovo vrijeme pastirski stan imao, osim kuće, i "svoje gumno i svoje stožišće (mjesto gdje podižu stog – op. A. P.) i svoju mošunu". Zatim još kaže da "svaki stan ima tri mošuni: jednu za volu i za goveda, drugu za jalove bravi, a tretu za ovce melzice; ima i četerti pretvor za zatvarati janjčice po noći, kad su odlučene od matere". Tu je također i *jara*, "mesto kako jedna kuća prez spridnjega zida". U navedenoj *jari* se "običajno derži ralo, verganj i jaram ... seno i slama ...".⁸

Ovaj tip ovčarske stambeno – gospodarske cjeline podsjeća na ranije spomenute ovčarske stanove creske vlastele raširene po čitavu Cresu, no odmah treba ukazati na njihovu suštinsku razliku: dok su ti stanovi daleko solidnije izrade (zidane katnice), vlasništvo su creskih veleposjednika, nalaze se na njihovim posjedima i na njima rade najamni radnici, dotle su vrbnički i baščanski primitivnijeg izgleda, smješteni su na komunalnim pašnjacima i vlasništvo su pastira koji sami na njima rade.

Objekt što se na otoku Krku i Rabu javlja pod nazivom *mošuna*, *mošun*, nije na području svog rasprostiranja izgledom ujednačen; vrbnička mošuna pačetvorinastog je tlocrta, građena u suhozidu, ima krov na dvije vode pokriven biljnim pokrovom, ulaz je s duže, uzdužne strane. Objekt koji sam vidio u Poljicama, a koji također nazivaju mošunom, izgleda kao Petrisova *jara*. Također je pačetvorinast, od suhozida, s krovom biljnoga pokriva, na dvije vode, ali trostran je, nama zabatnog zida i to mu je ulaz. Poljička mošuna javlja se kao samostalni objekt.

Dok se i drugdje po otoku Krku može naći pačetvorinasta mošuna (podatak dobiven od etnologa Beate Gotthardi-Pavlovsky), mošuna Drage Baške po svom je obliku jedinstvena ne samo na Krku, već i na čitavom Hrvatskom primorju. Ovalnog je tlocrta, s krovnim pokrovom biljnoga porijekla (grmlje kupine i slama) na čijoj se sredini (krova) nalazi otvor, *zjalo*, za ventilaciju i vlaženje radi boljeg sazrijevanja stajskog gnoja.

Loparski mošun razlikuje se i od vrbničkog i od baščanskog i od poljičkog. To je jednodostorni objekt također pačetvorinastog tlocrta, napravljen u suhozidu, ali samo dopola (po širini) pokriven ravnim krovom s pokrovom od ražene slame. U samom selu vidio sam pak jednodostorni mošun u potpunosti pokriven krovom od dasaka, na jednu vodu. Sličan objekt može se vidjeti i u blizini Osora, na Cresu. Također je od suhozida, četvrtast, malen, jednodostoran, s krovom od dasaka, na jednu vodu. Ondje to zovu *štalica* i pojedinci bi je sagradili na pašnjaku i blizini obradive zemlje, pa bi tu držali alat. Po funkciji, dakle, taj je objekt bliži dalmatinskoj bunji ili istarskom kažunu, tim više što ovaj tip osorske *štalice* srećemo i drugdje po Cresu (Pernat), ali pod nazivom *kućica*, a isključivo kao spremište poljskog alata, obično uz vinograde. Razlog spominjanja osorske štalice

⁸ Gršković-Štefanić, 124.

u ovome poglavlju o mošuni jest taj što se ona ipak gradi na pašnjaku, jer služi i kao zaklon ovcama za nevremena ili ljetne žege.⁹ Podsjetimo se još jednom da termin *mošuna* postoji i u Grobništini, ali tamo označava tor za ovce, a ne štalu. Tor za mužnju i strigu ovaca sastavni je dio vrbničkih i baščanskih pastirskih stanova, no taj tor se ovdje naziva *margar*. Objekt iste funkcije i naziva nalazimo u Poljicama, te na čitavom Cresu i Lošinj. Taj *margar* (Pernat, Orlec, Poljica), *margarić* (Osor), *marguar* (Nerezine, o. Lošinj) suhozidom ili granjem zagrađeni je ugao pašnjaka, u kojem se, dakle, striže i muze. Manje je zapremine. Spomenimo još jednom kako Hirc krajem 19. stoljeća navodi toponim Mogar, na Sijeveci, u Grobništini, kao mjesto na koje su se sastajali pastiri okolnih sela pri zajedničkom izdigu. Zdanovski pak u svome tekstu iz 1934. godine govori o *mogaru* kao nazivu za kompletni ovčarski stan, također u Grobništini.

Isti (po funkciji) tip objekta, ali po izgledu i nazivu različit, nalazimo na Rabu i Pagu. To je *osika* (Lopar), *osik* (Dudići – sjeverni dio o. Paga). To je objekt koji bi zajednički sagradili i koristili pastiri što na istom dijelu komunalnoga pasišta napasaju svoje ovce, dakle, pastiri jednog sela ili nekoliko zaselaka. Od suhozida je, nenatkriven, višeprostoran, svaki od njegovih dijelova kružnog je tlocrta i svaki ima svoju funkciju (npr. za odvajanje janjaca u vrijeme mužnje, ili da se zatvori nečija zalutala ovca, i sl.). Nazivi tih dijelova osika u Dudićima (kojega još i danas koristi pet udruženih obitelji) su: *veli osik*, *kočić*, *oblaka*. Još između dva svjetska rata postojalo je na sjevernom dijelu otoka Paga više takvih *osika*. Jedan osik mogao je pokriti površinu i do 1000 m².

Ovčarske ekonomije creske vlastele (na Cresu) – *stanovi* – također su u svom sklopu mogle imati isti objekt, iste namjene, ali tamo se on zove *mrgar*.¹⁰

Dok je osika u Loparu (o. Rab) i osik u Dudićima (o. Pag) i danas još u funkciji, drugdje na Pagu zajedničkih, višeprostopnih osika više nema, već svaki pastir ima vlastiti *kočić*, također od suhozida, nenatkriven, okruglog tlocrta, ali manji, jednodostoran. I u Pernatu, na o. Cresu, pojedinci imaju u selu svoj *kocić*, no tamo je to vrlo mali objekt koji ne služi za mužnju i strigu, kao na Pagu (jer Parnačanima za to služi *margar* na pašnjaku), već za obavljanje manjih poslova oko ovaca (npr. za obilježavanje janjčića).

Dabi, na Pagu, nisu imali višeprostopnih osika, već također zajednički, okrugli, ali jednodostorni *kotac*. Jedan dio sela imao je svoj *kotac* na pašnjaku, *kantu*, a drugi dio u samome selu.

Dio otoka južno od grada Paga ne poznaje ni osiku, ni kotac, već je ovdje rasprostranjena *jara*, isti objekt kakvog spominje Petris u Vrbniku, na Krku, a kakvog se može još uvijek naći i u Poljicama, pod nazivom *mošuna*.

I paška *jara* građena je u suhozidu, na pašnjaku, uzdužno uz jedan njegov zid (tako se pri gradnji jedan zid "uštedi"), pačetroinastog je tlocrta, pokrivena krovom na dvije vode s biljnim pokrovom, a ima istu funkciju kao i creski margari, dapače, mogla bi se i opisati kao tip natkrivenog margara.

Skloništa za pastire na pašnjacima nisu rasprostranjena na svim otocima Hrvatskog primorja. Takve objekte (kućice primitivnijega izgleda) nalazimo na komunalnom pasištu Vrbnika i D. Baške, u sklopu pastirskih stanova. To je

⁹ Govoreći o zaklonima recimo i to da su u Dabima, o. Pag, kao zaklon ovcama radi zaštite od vremenskih nepogoda znali sagraditi objekt zvan *naslon* koji se sastojao od dva ili tri zida – suhozida – i krova od trupaca i granja. Gradili bi ih u *kantima* i u *ogradicama*, obično u blizini kakve lokve.

¹⁰ Stražičić, 215.

hramac, pastirska koleba, po izgledu nalik mošuni, ali ipak nešto kvalitetnije izrade.

U Dabima bi pojedinci podizali *pastirske kućice*, kao samostalne objekte u *ogradicama*. Stambeni objekti koje nalazimo u sklopu ovčarskih stanova creskih vlastelina zidane su zgrade, sasvim u stilu primorske arhitekture, među kojima je uvijek kvalitetnije napravljena dakako zgrada (*palac*) namijenjena smještaju samog vlastelina kada dođe u obilazak svog imanja.

Résumé

Na kraju ovoga pregleda, ako bismo pokušali rezimirati, odnosno barem okvirno sistematizirati iznesenu građu, mogli bismo je razvrstati na slijedeći način (sistematizacija se odnosi na prvu polovicu 20. stoljeća): posvuda na kopnu Hrvatskoga primorja nalazimo *štalu* kao objekt u kojemu se ovce (samostalno ili s drugom stokom) nalaze u periodu godine kada nisu na sezonskoj ispaši ili preko cijele godine tamo gdje sezonske ispaše nema (Vele Mune), dakle, u selu ili u njegovoj blizini. Ta se *štala* mjestimično naziva i *dvor* (Kastavština, Vele Mune). Istovremeno, u krajevima gdje postoji sezonska ispaša, na pašnjacima se grade objekti za smještaj ljudi i stoke (Učka, Kastavština, Grižane) nazvani *dvor* (Učka, Kastavština, Bakarština), ili *kućica* (Grižane). To može biti i improvizirani objekt namijenjen samo smještaju ljudi (Grobniština) ili pak objekt solidnije izrade, također samo za ljude (Velebit). Pored ovih objekata, na pašnjacima se gradi i tor za ovce (Učka, vjerojatno i Kastavština u 19. stoljeću, Grobniština, Hreljin, Velebit, dok ga Kastavština u 20. stoljeću i Grižane nemaju), različitih naziva (*kozara* – Učka; *mošuna* – Grobniština; *ograde* – Hreljin). Naposljetku, neka područja na pašnjaku grade samo tor, bez objekta za ljude (Grobniština u 19. stoljeću, a Hreljin još i danas).

Na otocima je situacija dosta složenija. Ovčarske gospodarske cjeline koje čine *mošuna, margar* i *hramac* nalazimo na komunalnim pasištima Vrbnika i Drage Baške. Poljica imaju margar na privatnim posjedima (*drmunima*) i mošunu u selu (koja izgleda kao jara). Po Cresu i Lošinju na pašnjacima se grade margari. Ovdje također nalazimo i ovčarske stambeno-gospodarske cjeline (stan) s najamnim radnicima, a u vlasništvu vlastele, s višeprostornim margarom.

Rab, kao i sjeverni dio Paga (koji spada u rapsku općinu) ima višeprostornu kamenu *osiku*, koja izgleda kao i *mrgar* u sklopu creskog *stana* (Lopar uz to ima i jednoprostorni četvrtasti mošun). Osik na sjevernom Pagu transformirao se s vremenom u jednoprostorni *kočić*, koji se mjestimično može sresti i na Cresu, kao pomoćni objekt. Isto tako, mjestimično se na Cresu može naći i kamena, mala jednoprostorna *štalica* kao zaklon ovčama, što izgledom podsjeća na creske *kućice* (za poljski alat pri vinogradima).

Srednji dio Paga ima jednoprostorni, okrugli, kameni, zajednički *kotac*, a dio Paga od grada Paga južno, *jaru*, koja izgleda kao oveći, natkriveni margar.

Otkriti razloge ovako raznolikoj pojavnosti ovčarskih gospodarskih objekata, dakako nije jednostavno, no to je u svakome slučaju vrlo zanimljiva tema za potencijalna daljnja etnološka istraživanja na ovome terenu.

Popis terenskih izvještaja i kazivača (prema zemljopisnom smještaju lokaliteta)

- 1) Poljane, N. R.¹¹ br. 134 EZFFZ;¹² kazivač: Milivoj Hlanuda, 1949, Poljane 165 (zaselak Menderi)
- 2) Vele Mune, N. R. br. 134 EZFFZ; kazivači: Ana Pelozza "Mihačina", rođ. Valentić, 1907. i suprug Miho Pelozza "Svidretov", 1905. (oboje rođeni u Velim Munama), J. Polić – Kamova 93/I, Rijeka
- 3) Zvoneća, N. R. br. 134 EZFFZ; kazivači: Josipa Šepić, rođ. Kinkela, 1914 i sin Goran Šepić, 1944
- 4) Rukavac, N. R. br. 134 EZFFZ; kazivač: Josip Crnić, "Veli Jože", 1914. (rođ. u Biškupima), Rukavac 55
- 5) Potkilavac, N. R. br. 134 EZFFZ; kazivač: Ivan Rundić, 1911, Potkilavac 120
- 6) Pothum, N. R. br. 134 EZFFZ; kazivači: Tone Petrović "Banović", 1923. i supruga Danica Petrović, rođ. Trahlić, 1928, Brca 12, Drenova
- 7) Praputnjak, N. R. br. 64 EZFFZ
- 8) Hreljin, N. R. br. 142 EZFFZ; kazivač: Mate Frančišković "Čoko", 1917, Meja Gaj 74, Hreljin (Kazivač je rođen u Praputnjaku. U Hreljinu živi od 1935. kada se ovdje oženio)
- 9) Grižane, N. R. br. 142 EZFFZ; kazivač: Branko Brnčić, 1931., Ante Kovačića 24, Rijeka (kazivač je rođen u Grižanima, djetinjstvo proveo u Senju, a od 1946. živi u Rijeci)
- 10) Vrbnik, N. R. br. 139 EZFFZ; kazivač: Jerko Stašić "Švatrić", 1910, Vrbnik 357
- 11) Draga Baščanska, N. R. br. 139 EZFFZ; kazivači: Suzana Vlahinić, rođ. Štefanić, 1926. i suprug Ivan Vlahinić, 1924, Baška Draga 233
- 12) Poljica, N. R. br. 139 EZFFZ; kazivač: Anton Bajčić, 1930, Poljica 19
- 13) Pernat, N. R. br. 134 EZFFZ; kazivači: Ivan Kumičić, 1894 (umro pred desetak godina), rođ. u Lubenicama, u Pernatu od 1920. god., kada se ovdje oženio, Sofija Kumičić, rođ. Vitković, 1935, Pernat, Dinko Muškardin, 1928
- 14) Osor, N. R. br. 139 ETFFZ; kazivači: Ana Petrinić, rođ. Mavrović, 1927. i suprug Gaudenzio Petrinić, 1916, Osor 26
- 15) Orlec, N. R. br. 139 EZFFZ; kazivač: Franica Benvin, rođ. Mužić, 1911, Orlec 48
- 16) Nerezine, N. R. br. 139 EZFFZ; kazivač: Mateja Satalić, rođ. Šigović, 1919, Obala 4, Nerezine
- 17) Lopar, N. R. br. 134 i 142 EZFFZ; kazivači: Valentin Pičuljan, 1916, Lopar 43 i Franjo Gabrić st., 1910
- 18) Dabi, N. R. br. 139 EZFFZ; kazivač: Blaž Dabo, 1932, Škurinjskih žrtava 36, Rijeka (kazivač od 1949. živi na Rijeci, Rođen u Dabima)
- 19) Stanišće, N. R. br. 134 EZFFZ; kazivač: Anton Badurina "Tonko", 1912, Stanišće 284
- 20) Lun, N. R. br. 134 EZFFZ; kazivač: Anton Jerinić, 1908, Lun 121

¹¹ N. R. – novi rukopisi.

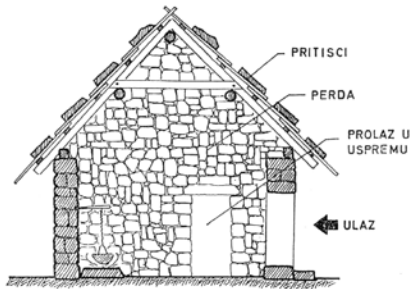
¹² EZFFZ – Etnološki zavod Filozofskog fakulteta u Zagrebu.

Literatura

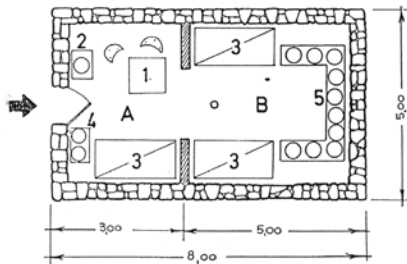
- Gršković, Ivan – Štefanić, Vjekoslav: "Nike uspomene starinske" Josipa Antuna Petrisa (1787-1868), *ZNŽO* 37, Zagreb, 1953, str. 81-143
- Hirc, Dragutin: *Hrvatsko primorje*, Zagreb, 1891
- Jardas, Ivo: *Kastavština*, *ZNŽO* 39, Zagreb, 1957
- Marković, Mirko: Narodni život i običaji sezonskih stočara na Velebitu, *ZNŽO* 48, Zagreb, 1981, str. 5-139
- Palčić, Zdenka: Ovčarstvo na otoku Pagu, *Vrulje* 2, Zadar, 1972, str. 45-49
- Pavlovsky, Aleksej: Tipologizacija tradicijskog uzgoja ovaca na hrvatskom Primorju, *Ethnologica Dalmatica* 9, Split, 2000
- Statistički bilten br. 16 Saveznog zavoda za statistiku i evidenciju*, Beograd, 1953
- Statistički godišnjaci Zajednice općine Rijeka*, 1981-1989
- Statistički godišnjak Kraljevine Hrvatske i Slavonije*, Zagreb, 1905
- Statistički pregled Kotara Rijeka*, Rijeka, 1961
- Stražičić, Nikola: Otok Cres – prilog poznavanju geografije naših otoka, *Otočki ljetopis Cres-Lošinj* 4, 1981
- Tomašić, Stanislav: Gornji Vrh nekad i danas, *Bilten Društva prijatelja bašćanskog područja u Rijeci* 8, 1985, str. 46-47
- *** Nesuglasice zbog ispaše ovaca između pastira Vrbika i Bašćanske Drage, *Bilten Društva prijatelja bašćanskog područja u Rijeci* 10, 1988, str. 32-34
- Zdanovski, N.: Život grobničkih ovčara u planinama i šumama Gorskog Kotara, *Gospodarski kalendar za 1935, 1934*, str. 112-115

FARM-BUILDINGS RELATED TO SHEEP BREEDING IN HRVATSKO PRIMORJE (Summary)

According to the position of farm-buildings related to sheep breeding in the region of Hrvatsko primorje, one can distinguish between the two main groups: A) sheep keeping buildings that are located in the vicinity of dwelling houses (a village) and B) those accommodating people together with sheep (or sheep only) in summer pasture areas.

Stan na primorskoj strani Velebita u zoni nadgorja sa pregradnom stijenom od suhozida (perdom) i prolazom u uspremu

Tlocrt jednodjelne primorske podnice u zoni nadgorja. Oznake: A komin, B usprema; 1 ognjište, 2 vučije sa vodom, 3 ležajevi, 4 polica za posude i hranu, 5 polica za čuvanje mliječnih proizvoda

